

modernismus	cca 1850 – 2020...?
postmodernismus	cca 1960 – 2020...?
existencialismus	cca 1945 – 2020... jako <i>expresivismus</i>
marxistická est.	cca 1930 – 1990 ...
psychoanalytická est.	cca 1923 – 2020...? (<i>Já a Ono</i>)

Estetika psychoanalytická

Interpretace založené na
biografických datech (intence...)

Empirický autor (vs. modelový a.)

Intence autora

Index (kauzalita)

Interpretace = popis = význam.

Wimsatt & Beardsley:

Autor zamýšlel udělit dílu D význam v.

Tedy D má nutně v.

dílo index
kauzalita – symptom

nitro tvůrce, schopnosti, dispozice, nemoci . . .);
sublimace

Empirický autor

Platón: božská inspirace (*lón*)

Aristoteles: technik vytváření katarze (*Poetika*).

Cicero: inspirace ke katarzi.

Osvícenství: puzení: invence, vzlet, fantazie.

Romantismus: *projev nevědomého, iracionálna (sen, mediální schopnosti, šílenství) + božská inspirace.*

.....

Freud ?

Jung ?

Psycholanytická estetika

Interpretace tvůrčího aktu jako

1. indexového kauzálního transferu nutkání a tužeb na úroveň *individuálního autorova vědomí* (Freud), nebo
2. indexového kauzálního transferu nutkání a tužeb na úroveň *autorova ponoru do obecného podvědomí* (Jung).

E-psychoanal.: otázky tvorby

Hume ⇒ Kant ⇒ Schopenhauer ⇒ Nietzsche
⇒ Freud ⇒ Jung.

Kritika čistého rozumu:

jevy – smysly, ne apriorní obsahy.

index, kauzalita (Hume) věcí
x struktury psyché

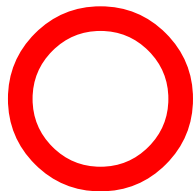
Kant = zdroj psychoanal. e.

Jen jevy. A za nimi?

Bankovka modrá. Za tmy ne modrá, černá.

Modrá a není modrá ? Ne: *bankovka* stejná, různé fenomény. Bankovka sama – *Ding an Sich, noumenon, věc o sobě*.

Tam :

Pro nás – struktura lidské psýché!!!!!!!!!!!!!!!!!!!! – jen fenomény.

Kant: epistemologie

Noumenalismus = fenomenalismus =
transcendentalismus = apriorismus. *Ding an
Sich*: podstata, nejzazší princip. Kant
„agnostikem“: svět lze poznat jen povrchně.

Suma: *Kritika soudnosti* – poznání světa
(přírody). Příroda = oblast smyslovosti, přírodní
zákony abstrahovány z konkrétních pozorování
a sjednoceny do kauzálních podmíněných
tvrzení (příčina $\Rightarrow$ následek ($\Rightarrow$ Hume)). Ve
světě nelze zjistit příčiny, jen následky. Svět
není světem svobody (= ovlivňování příčin), ale
nutnosti (směřování se s následky).

Kritika soudnosti

Estetika mostem mezi přírodou a morálkou.

Klíčový pojem: *soudnost* – „schopnost myslet to, co je zvláštní, jako obsažené v obecném“.

Reflexivní: „x je krásné“ – známe *všeobecně* (platnost zákona) krásné (*formální noumenon*), podřazujeme konkrétní pod tento pojem.

Jak? Subjektivně spontánně smyslově, svobodně pod nutným pojmem: **subjektivně** (svoboda ve vnímání fenoménů), i **obecně** (nutnost): MOST.

Kritika soudnosti 2

ES – univerzální, přesto bez objektivních pojmů
svobodná, zájmů zbavená **hra**

1. představivosti,
2. rozvažování.

Souhra obou příčinou **slasti** nespočívající v uspokojení
potřeby (bez zájmu), ani v rozumové úctě k mravnímu
zákonu (ES se vztahuje k smyslovému). Tedy? Krása
mezi smyslovou a rozumovou slastí – MOST mezi
zákony vnějšími (rozvažování, KČR) a vnitřními
(obrazotvornost, KPR)

Neúčelná účelnost

ES nejen v subjektivních představách, ale v kontrolovatelných a opakovatelných úvahách (= komunikovatelnost). Proti subjektivismu/skepticismu. UD nevyčerpateľná – představivost; nelze postihnout pojmem nejsou úplně srozumitelná. Krásné: **to, v čemž je vše jednotlivé účelně začleněno do celku, aniž by celek měl ještě nějaký další účel.**

Krása = neúčelná účelnost, vnitřní účelnost bez jakékoliv ceny a bez jakéhokoliv vnějšího účelu.
(formální definice)

Arthur Schopenhauer

Věc o sobě? *Světová vůle!*

Noumenon člověka ne v myšlení,

vědomí, rozum = podvrh, *fenomén*.

Vědomé myšlenky = hladina hluboké tůně.

Soudy ne logické, temná hlubina.

Myšlenky překvapují, vznikají *vůli*, ta pohání rozum, svého služebníka. *Vůle* určuje charakter.

Nutně vede nevědomá *vůle* k životu.

Schopenhauer: estetické vykoupení

Pudy, touhy: nikdy trvalé štěstí a klid.

Uspokojená žádost příčinou nové. Realita

života – bolest. Slast a štěstí nepřítomností

bolesti. Hodnotu zbylého si uvědomujeme

pozdě. Metlou většiny chudoba. Metlou

menšiny nuda. Údělem osamělost, boj, válka.

Optimismus = výsměch lidskému utrpení. Život

= odalované umírání.

Východisko z jeskyně? Poznání ne, je příčinou utrpení.

Cesta z jeskyně – estetika (= umění).

Poznání řízeno kauzální vůlí. Lze tuto kauzalitu přerušit? Ano, v díle génia. Umění = nezávislost na kauzalitě, na vůli (viz *nezaujaté zalíbení*). Co se v umění takto pozoruje? Ideje = obecné (krása) v čisté kontemplaci. Charakteristikou génia je schopnost kontemplativního nazírání idejí. Genialita? = dokonalá objektivita, schopnost být „jasným okem světa“; genialita vykoupěna sousedstvím šílenství.

Výjimečnost hudby

Oproti jiným žánrům ne
napodobování.

Hudba bezprostředním výrazem
světové vůle.

Není ale vykoupením z trudného
života, je útěchou v něm.

Nietzsche

věc o sobě: **vůle k moci**.

1. schopenhauerovská (wagnerovská);

2. osvícenská, Lidské, příliš lidské;

protiromantismus: ne nabubřelosti,
pompéznosti; ano míře, řádu, harmonii,
uměřenosti; apollinské!

2. mesiášská, dionýské!: projevem vůle k moci
skvělý styl.

Umění dle Nietzscheho

V UD 2 základní obecné faktory:

1. apollinská iluze: svět krásným UD.
2. dionýská inspirace: přes apollinskou iluzi nutnost konce, vědomí věčnosti *Vůle*, nekonečného koloběhu přírody (Kazatel).

Kombinace 1. + 2. = tragická moudrost řecké tragédie.

Hudba vrcholem,
dionýská, proti apollinství
figurativních umění. Jazyk vůle:
přesahuje klam viditelné krásy. N.
v 1. (schop., wag.) období viděl
spojitost mezi německou hudbou a
filosofií (Wagner a filozofie),
projekt oživení synestézie řecké
tragédie.

Sigmund Freud

Co je lidská věc o sobě? *Psyché (resp. Id)!*

UD psyché vyjadřuje, psychoanalýza ji vysvětluje (popisuje). Tvorba projevem snu, neurotické fantazie, výrazem nevědomí (zastřeného smyslovým); UD jako ve snu *pod smyslovou manifestací* skrývá obsah, skrytý i autorovi. Snící nezná *skutečný* smysl svého snu (lón).

Nalezení tohoto skrytého-skutečného v UD úkolem psychoanalýzy.

Jak to psychoanalýza dělá?

Metoda

Materiál UD? Sen / denní snění (*Básník a lidské fantazie*).

Dílo = druh snění (původem a vlastnostmi).

Typické sny: fantazie spojené s infantilními přáními individuálními, nebo univerzálními (archetypy) = fantasmata, příběhy, jímž autor exponuje svůj vztah ke světu, vyjadřuje nevědomé tužby (*Id*).

Základní činností dítěte *hra* (Kant),
tedy manifestace imaginárního světa,
touha „stát se dospělým“.

Dospělého pudová (erotická) přání
limitována morální cenzurou (tabu).

Id vs. superego = neurózy,
nespokojenost, tabuizovaná
fantazmata. Autor je potlačuje,
fantazíruje (= náhražka dětské hry), =
TVOŘÍ.

Princip slasti

Princip reality

Princip dokonalosti

(Druhá topika)

Id

|

Ego

|

Superego

Vědomí

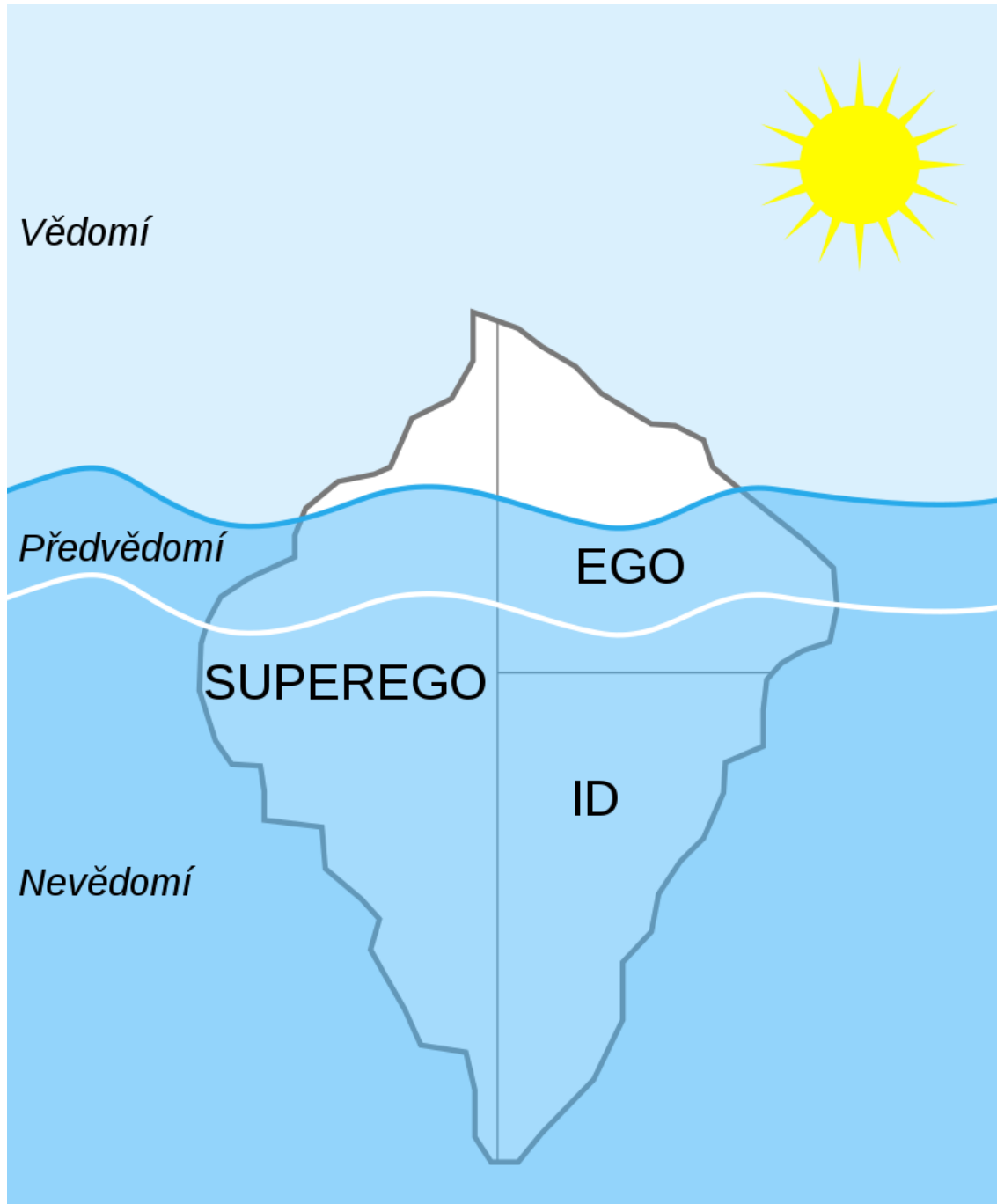
Předvědomí

EGO

SUPEREGO

ID

Nevědomí

UD = Sublimace

UD = odklon potlačených pudů od přímého uspokojení. **Sublimace** = záměna původního pudového cíle (*sexuálního*). Pomocí s. překonává umělec vnitřní cenzuru i potlačení, uniká neuróze, čili - UD chrání tvůrce před neurózami.

Zdrojem umění je tedy utrpení.

Básník a lidské fantazie (*UD = denní snění*)

Michalengelův Mojžíš (*jiná chvíle v situaci*)

Dostojevskij a otcovražda (*psychogenní epilepsie autora*)

Cosi tísnivého (*Hoffman*)

Motiv volby skříněk (*Král Lear*)

Jedna vzpomínka z *Dichtung und Wahrheit*
(*autor trpěl rivalitou vůči sourozenci*)

Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci
(*sublimovaná homosexualita autora*)

Carl Gustav Jung

nevědomí individuální / kolektivní:

„Tajemství tvorby a účinku uměleckého díla spočívá v návratu k původnímu duševnímu stavu, neboť pak totiž na této rovině **nikoli již jedinec, nýbrž celá skupina** souzní s prožívanými podněty. Ve hře již není jen štěstí nebo smůle jednotlivce, ale život celého národa. [...] Umělec jako osoba může mít své nálady, vrtochy či sobecké záměry.

Jakožto umělec je však naopak „člověkem“ ve vyšším slova smyslu, kolektivním člověkem, který v sobě nese a vyjadřuje nevědomou a aktivní duši lidstva. [...] Kdykoli se kolektivní nevědomí vtělí do prožitku, v němž tkví duch doby, dojde k takovému tvůrčímu aktu, který se týká celé epochy; podobné dílo je pak v nejhlubším smyslu poselstvím určeným všem současníkům.

[...] Umělec ovšem tlumočí tajemství duše své doby nezáměrně jako každý prorok, někdy i nevědomě jako médium. Má za to, že promlouvá z hloubi sebe sama, avšak jeho ústy mluví duch doby a to, co říká, existuje, protože to působí. [...] Goethe tedy nevytvořil Fausta, nýbrž faustovská psychická komponenta vytvořila Goetha. [...] Faust je symbolem, výrazem danosti, která odjakživa žila a působila v německé duši a Goethe ji z tohoto pohledu pouze porodil.“

Shrnutí

Psychoanalytická e. popisuje prožívání (chování) spjaté s tvorbou (a recepcí?) UD.

Hranice mezi ní a školou vcítění, tvarovou teorií, experimentální estetikou, estetikou psychologickou a behaviorismem a . . . . neostrá.

Vliv

Všude, kde se předpokládá kauzální relace UD jako vehikula významu-zprávy o autorovi či zeitgeistu. *Kulturní teorie*: psychoanal. e. chce odhalovat sociální vzorce zodpovědné za odcizení a sebeklamy: individuální tužby mají společenské koreláty.

Existencialismus/expresionismus ...

Dějiny umění: společné stylové rysy – tvorba, zeitgeist.

Literární kritika: p. výklad postav / autorských záměrů (intencionalismus).

jména

Hume

Kant

Schopenhauer

Nietzsche

Freud

Jung

pojmy:

Intence, Empirický autor, význam, transcendentní/transcendentální, Kritika soudnosti, Ding an Sich, noumenon, soudnost, fantazie, rozvažování, nezaujaté zalíbení, vůle, apollinské vs. dionýské, denní snění, individuální nevědomí, id, ego, superego, sublimace, neuróza, kolektivní nevědomí, fantazma.

Literatura

- Kant: *Kritika soudnosti*
- Schopenhauer: *Svět jako vůle a představa*
- Freud: *Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci*
- Jung: *Duše moderního člověka*
- Fischer: *Otázky literární psychologie*
- Vygotskij: *Psychologie umění*
- Nietzsche: *Zrození tragédie z ducha hudby*
- Kuhns: *Psychoanalytic Theory of Art. A Philosophy of Art on Development Principles.*
- Eco: *Interpretace a nadinterpretace*